

GAZZE SORUNU: İSRAİL ABLUKASI, ULUSLARARASI HUKUK, PALMER RAPORU VE TÜRKİYE'NİN YAKLAŞIMI

GAZZA PROBLEM: ISRAEL'S BLOCADE, INTERNATIONAL LAW,
PALMER REPORT AND TURKEY'S APPROACH

مشكلة غزة : الحصار الاسرائيلي ، القانون الدولي ،
تقرير بولمر ، موقف تركيا

ORTADOĞU STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
CENTER FOR MIDDLE EASTERN STRATEGIC STUDIES
مركز الشرق الأوسط للدراسات الاستراتيجية

**GAZZE SORUNU: İSRAİL ABLUKASI,
ULUSLARARASI HUKUK,
PALMER RAPORU VE TÜRKİYE'NİN YAKLAŞIMI**

**GAZA PROBLEM: ISRAEL'S BLOCADE,
INTERNATIONAL LAW,
PALMER REPORT AND TURKEY'S APPROACH**

مشكلة غزة : الحصار الاسرائيلي ، القانون الدولي ،
تقرير بولر ، موقف تركيا

ORSAM Rapor No: 71

Eylül 2011

ISBN: 978-605-5330-02-6

Ankara - TÜRKİYE ORSAM © 2011

Bu raporun içeriğinin telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar ve yararlanma dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu raporda yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

ORTADOĞU STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

Tarihçe

Türkiye’de eksikliği hissedilmeye başlayan Ortadoğu araştırmaları konusunda kamuoyunun ve dış politika çevrelerinin ihtiyaçlarına yanıt verebilmek amacıyla, 1 Ocak 2009 tarihinde Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM) kurulmuŐtur. Kısa sürede yapılanan kurum, çalışmalarını Ortadoğu özelinde yoğunlaŐtırmıŐtır.

Ortadoğu’ya BakıŐ

Ortadoğu’nun iç içe geçmiŐ birçok sorunu barındırdığı bir gerçektir. Ancak, ne Ortadoğu ne de halkları, olumsuzluklarla özdeşleştirilmiş bir imaja mahkum edilmemelidir. Ortadoğu ülkeleri, halklarından aldıkları güçle ve iç dinamiklerini seferber ederek barışçıl bir kalkınma seferberliği başlatacak potansiyele sahiptir. Bölge halklarının bir arada yaşama iradesine, devletlerin egemenlik halklarına, bireylerin temel hak ve hürriyetlerine saygı, gerek ülkeler arasında gerek ulusal ölçekte kalıcı barışın ve huzurun temin edilmesinin ön şartıdır. Ortadoğu’daki sorunların kavranmasında adil ve gerçekçi çözümler üzerinde durulması, uzlaŐmacı inisiyatifleri cesaretlendirecektir Sözkonusu çerçevede, Türkiye, yakın çevresinde bölgesel istikrar ve refahın kök salması için yapıcı katkılarını sürdürmelidir. Cepheleşen eksenlere dâhil olmadan, taraflar arasında diyalogun tesisini kolaylaŐtırmaya devam etmesi, tutarlı ve uzlaŐtırıcı politikalarıyla sağladığı uluslararası desteği en etkili biçimde değerlendirebilmesi bölge devletlerinin ve halklarının ortak menfaatidir.

Bir Düşünce Kuruluşu Olarak ORSAM’ın Çalışmaları

ORSAM, Ortadoğu algınlmasına uygun olarak, uluslararası politika konularının daha sağlıklı kavranması ve uygun pozisyonların alınabilmesi amacıyla, kamuoyunu ve karar alma mekanizmalarına aydınlatıcı bilgiler sunar. Farklı hareket seçenekleri içeren fikirler üretir. Etkin çözümler önerileri oluşturabilmek için farklı disiplinlerden gelen, alanında yetkin araŐtırmacıların ve entelektüellerin nitelikli çalışmalarını teşvik eder. ORSAM; bölgesel gelişmeleri ve trendleri titizlikle irdeleyerek ilgililere ulaŐtırabilen güçlü bir yayım kapasitesine sahiptir. ORSAM, web sitesiyle, aylık Ortadoğu Analiz ve altı aylık Ortadoğu Etütleri dergileriyle, analizleriyle, raporlarıyla ve kitaplarıyla, ulusal ve uluslararası ölçekte Ortadoğu literatürünün gelişimini desteklemektedir. Bölge ülkelerinden devlet adamlarının, bürokratların, akademisyenlerin, stratejistlerin, gazetecilerin, işadamlarının ve STK temsilcilerinin Türkiye’de konuk edilmesini kolaylaŐtırarak bilgi ve düşüncelerin gerek Türkiye gerek dünya kamuoyuyla paylaşılmasını sağlamaktadır.

İçindekiler

Takdim	4
Özet	5
1. Gazze'nin Statüsü.....	6
2. Yerleşimcilerin Çekilmesinden Sonra Gazze'nin İşgal Statüsü	6
3. Ambargo ve Abluka Altındaki Gazze	7
4. Gazze Savaşı Nedenleri	8
4.1. Ateşkes Uygulaması.....	8
4.2. Ateşkes Konusunda İsrail'in Samimiyeti	10
4.3. Gazze Savaşın Sonuçları.....	10
5. Gazze Savaşı'nın İnsancıl Hukuk Açısından Değerlendirilmesi.....	11
6. Gazze Ablukasının Uluslararası Hukuk Açısından Legalliği Sorunu	13

TAKDİM

İsrail'in Gazze üzerinde uygulamaya devam ettiği abluka uluslararası hukuk çerçevesinde yasa dışı olarak kabul edilmektedir. İsrail'in 2007 yılından beri uyguladığı ve sıkılaştırdığı Gazze ablukası Filistinlileri son derece zor şartlar altında yaşamaya mahkum etmektedir. HAMAS'ın İsrail topraklarına düzenlediği roket saldırılarını gerekçe göstererek gerçekleştirdiği ve 22 gün süren operasyonlar sonucunda Gazze'de önemli bir sivil katliamı gerçekleştirmiştir. Bununla birlikte savaşın ana gerekçesi olarak sayılan HAMAS ve onun füze atma yeteneği yok edilememiştir. İsrail'in, kendi güvenliğini ileri sürerek meşruluğunu savunduğu Gazze ablukası, uluslararası hukukun sivil halkın korunmasıyla ilgili ilkelerini ihlal ettiğinden ve uluslararası silahlı çatışma hukukuyla bağdaşmadığından dolayı yasal değildir. Gazze'ye gönderilen insani yardımların İsrail'in kontrolünde olduğu düşünülecek olursa İsrail'in güvenlik gerekçesini öne sürerek ablukayı sürdürmesinin ve Mavi Marmara gibi gemilere müdahale etmesinin yasal dayanağı bulunmamaktadır. Türk vatandaşlarının ölümüne yol açan ve siyasi yollardan çözülemeyen Mavi Marmara müdahalesi ile Gazze ablukasının yasa dışılığıyla ilgili konuların uluslararası adalet divanına götürülmesi halinde meselenin hukuki yönden çözümü kolaylaşacaktır.

Gazze savaşıyla ilgili BM komisyonunun hazırladığı Goldstone Raporunun verileri ile diğer belge ve bulguların verileri ışığında Gazze savaşı sırasında İsrail'in işlediği iddia edilen suçlar nedeniyle İsraili yetkililerin uluslararası ceza mahkemesinde yargılanmaları veya İsrail'in ulusal mahkemelerinde adil bir şekilde yargılanmaları, gerek BM kararları çerçevesinde iki devletli yapının kurulmasına gerekse Ortadoğu'da adil ve kalıcı barışın gelmesine hizmet edecektir.

Türkiye ile İsrail arasındaki ilişkilerde son dönemde yaşanan gerginlik çerçevesinde Türkiye'nin ilişkilerin normalleşmesi için öne sürdüğü şartlardan biri de İsrail'in Gazze'ye uyguladığı ablukayı kaldırması olmuştur. Özellikle Türkiye'nin çabaları ile dünya gündeminin ilgisinin yöneldiği Gazze sorununun anlaşılması ve önümüzdeki dönemde yaşanacaklara ışık tutması amacıyla Doç. Dr. Mehmet Dalar'ın kaleme aldığı bu çalışmayı kamuoyunun dikkatine sunuyoruz. Sayın Dalar'a kıymetli çalışması için çok teşekkür ediyoruz.

Hasan KANBOLAT
ORSAM Başkanı

Hazırlayan: Doç. Dr. Mehmet Dalar
Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Uluslararası İlişkiler Bölümü
Devletler Hukuku Anabilim Dalı

GAZZE SORUNU: İSRAİL ABLUKASI, ULUSLARARASI HUKUK, PALMER RAPORU VE TÜRKİYE’NİN YAKLAŞIMI

Özet

Filistin Yönetiminin İsrail’in kontrolünde idare ettiği Batı Şeria ile birlikte diğer parçasını oluşturan Gazze Bölgesi (Şeridi)’nde 2006 yılında yapılan seçimlerde başarı elde eden ve İsrail tarafından tanınmayan Hamas (İslami Direniş Harketi) adlı Filistinli örgütün kontrolü altında bulunmaktadır.

Filistin’in Gazze bölgesinin statüsü, İsrail’in bölgedeki kontrolünün niteliği Hamas ile yaşanan 2008’in sonu ile 2009 yılının başındaki Gazze Savaşının önceki ve sonraki gelişmeleri ile çatışmalardan kaynaklanan bölgenin insani durumu, Gazze’ye İsrail tarafından yürütülen abluka ve ambargo uygulaması ile bu bölgeye insani yardım götüren Mavi Marmara gemisine yapılan müdahalelerden sonraki gelişmeler uluslararası hukuk ve insancıl hukuk belgeleri temelinde irdelenmesinde yarar vardır.

Palmer raporunu kabul etmeyen ve Gazze ablukasının yasa dışı olduğunu belirten Türkiye, olayı Uluslararası Adalet Divanına götüreceğini açıklamıştır. İsrail’in divanın önünde taraf olmak istememesi durumunda Türkiye ancak BM Genel Kurulu aracılığıyla Uluslararası Adalet Divanından danışma görüşünü isteyebilir. Eğer, Türkiye Genel Kurul’u harekete geçirmeyi başarıp Uluslararası Adalet Divanı’ndan danışma görüşünü almayı sağlayabilirse, haklılığını ve Gazze ablukasının yasa dışılığını BM’nin en etkin hukuki organı olan Divan işlemiyle ispatlamış olacaktır.

Palmer raporundan sonra aralarında Richard Falk’ın da bulunduğu Birleşmiş Milletler insan hakları uzmanları yayımladıkları bir raporla İsrail’in Gazze Şeridi’nde uyguladığı deniz ablukasının uluslararası hukuka aykırı olduğunu açıklamışlardır. Raporda, “İsrail’in Mavi Marmara baskınında aşırı güç kullandığı” belirtilmiş olmakla birlikte “Gazze’ye uyguladığı abluakanın yasal olduğu” öne sürülen Palmer Raporu’nun sonucu reddedilmiştir. Raporda, 4 yıldır süren ambargonun 1,6 milyon Filistinliyi temel haklarından yoksun bıraktığı da kaydedilmiştir.

1. Gazze'nin Statüsü

Milattan önce 3000'li yıllara kadar dayanan tarihiyle kutsal kitapta Kenan Bölgesi olarak adlandırılan bölgede site devleti olan Gazze dünyanın en eski yerleşimidir. Tarihte önemli medeniyetlere beşiklik eden Gazze kenti, ilki Mısır hükümdarlarının, sonuncusu ise İsrail'in olmak üzere tarih boyunca devamlı istilalara ve işgallere maruz kalmıştır. Hem karadan hem de denizden Mısır'ı diğer önemli merkezlere bağlayan yolların üzerinde olmasının yanında Asya ve Afrika kıtalarının ana ticaret yolu üzerinde olması, siyasal ve jeopolitik konumunun şekillenmesinde belirleyici faktör olmuştur. Önemli konumundan dolayı burayı ele geçiren güçler aynı zamanda bölge ticareti üzerinde de etkin olmuşlardır.¹ Şu anda Akdeniz sahilinde İsrail ile Mısır'ın Sina yarımadası arasında bulunan ve 1948 yılına kadar İngiliz Manda İdaresince yönetilmiş olan Gazze Şeridi, toplam 360 km²lik bir alanı kapsamaktadır.² Uzunluğu 25 mil, genişliği 3,5-5,5 mil arasında değişen şerit halindeki Gazze Şeridinin statüsü 1948-1949 Arap İsrail savaşı sonucunda Mısır'ın 24 Şubat 1949 tarihinde İsrail'le yaptığı ateşkes antlaşmasına dayanmaktadır. Gazze'nin bazı köyleri ile tarlaları İsrail tarafında kalmıştır. O dönemde Gazze'nin 70 bin civarındaki nüfusunun yanında Filistin'in diğer yerlerinden 200 bin mülteci de bu bölgeye eklenmiştir.³ Gazze Şeridi 13 il ve bu illere bağlı kasabalardan oluşmaktadır. 1893 yılında belediye olan ve tarihi ticaret merkezi olan bölgenin en büyük yerleşim birimi Gazze kenti, 1912 yılında belediye statüsüne kavuşan bölgenin ikinci büyük kenti olan Han Yunus, haçlı seferlerinden beri istilaya uğrayan ve önemli ticaret yolları üzerinde bulunan bölgenin üçüncü kenti Rafah, içinde Nala ve Jabalya mülteci kampı bulunduğundan dolayı köyken bölgenin dördüncü büyük kentine dönüşen Cabalya ve tarihlerin manastırı olarak nitelenen bölgenin beşinci

büyük kenti Deir el-Balah, Gazze Şeridi'nin en kalabalık yerleşim birimlerini oluşturmaktadır.⁴ Sınırları bu şekilde çizilen Gazze Şeridi, Mısır'ın denetiminde bulunan ve bu ülkeye bitişik tek Filistin toprağıydı. Bununla birlikte bölgeyi kendi sınırları içinde saymayan Mısır mültecilere vatandaşlık hakkını vermediği gibi Mısır'a veya diğer Arap ülkelerine göç etmelerini de engellemiştir. Aynı zamanda İsrail de çok kötü koşullarda ve olağanüstü yoksulluk içinde yaşayan bu mültecilerin yurtlarına geri dönmelerine izin vermemiş olup bölgenin gittikçe dramatikleşen sorununu her geçen gün arttırmıştır. Ateşkes antlaşmasında Gazze Şeridinin sınırlarının siyasal ya da bölgesel bir sınır sayılmayacağını⁵ belirtilmesi ilerde bu sınırların yeniden düzenlenebileceğine işaret etmektedir. Gazze Şeridi 1967 Arap-İsrail savaşında şiddetli sokak ve tank çatışmalarından sonra İsrail kuvvetlerince işgal edilmiştir.⁶ İşgalden sonra İsrail hükümeti Yahudi vatandaşlarının buralarda yerleşim birimlerini kurmalarını cesaretlendirmiş ve insancıl hukuk ilkelerine aykırı olarak işgal yönetimini sürdürmüştür. Uluslararası toplumda sert eleştirilere konu olan bu yerleşimler daha çok Gazze Şeridinin hem güneyinde hem kuzeyinde kurulmuş ve yerleşimcilerin geri çekildiği 2005 yılına kadar önemli huzursuzluk kaynağı olmuştur.⁷

2. Yerleşimcilerin Çekilmesinden Sonra Gazze'nin İşgal Statüsü

İsrail Başbakanlığı'nın 15 Nisan 2004 tarihli çekilme planı, yerleşimcilere ait tüm köy ve kasabaların boşaltılması da dahil olmak üzere İsrail'in Gazze Şeridi'nden çekileceğini, Gazze ve Mısır sınır bölgesinde ise askeri yayılmanın çekilme kapsamında olmayacağını, çekilmeden sonra Gazze Şeridinde İsrail güvenlik güçleri ile vatandaşlarının bulunamayacağını öngörerek, bu nedenle Gazze Şeridi'nin işgal edilen toprak olarak nitelenebileceğini ileri

sürmektedir. Bununla birlikte planın “çekilmeden sonra güvenlik durumu” şeklinde geçen 3. başlığı ise İsrail’in Gazze Şeridi’ni karadan, havadan ve denizden kontrol edeceğini, Gazze Şeridinden herhangi bir tehdit olması durumunda güç de kullanmak dahil olmak üzere önleyici savunma hakkını saklı tutacağını belirtmektedir.⁸

Bununla birlikte insancıl hukukla ilgili uluslararası belgeler, işgal edilen bölgelerde sadece yerleşimcilerin çekilmesini yeterli görmekte ve işgalci gücün dolaylı veya dolaysız kontrolü devam ettikçe bu tür bölgelerinin işgal altındaki statüsünün değişmeyeceğini ve işgalci devleti sorumluluktan kurtarmayacağını öngörmektedirler. 1907 tarihli La Haye Sözleşmesinin 42. Maddesi, düşman ordusunun otoritesine geçen toprakların işgal edilmiş olarak değerlendirileceğini, işgalin bu otoritenin kurulduğu ve uygulandığı toprakları kapsayacağını öngörmektedir. 1949 tarihli 4 nolu Cenevre Sözleşmesinin 6. Maddesi işgal topraklarını işgalci gücün hükümet fonksiyonlarını devamlı icra ettiği topraklar olarak nitelemektedir. Ayrıca aynı sözleşmenin 2. Maddesi işgalin kısmen veya tam olmasına bakılmaksızın tüm silahlı çatışmalar ve savaş ilan durumlarında sözleşmenin uygulanabilirliğini hükme bağlamaktadır. Bu itibarla gerek Oslo antlaşmalarında gerekse çekilme planında İsrail’e Filistin toprakları üzerinde havadan, karadan ve denizden kontrol imkânı tanıdığından bu bölgelerin işgal statüsü devam edecektir.⁹ Bunun da ötesinde 12 Eylül 2005’e kadar Gazze Şeridi yerleşimcilerden ve İsrail’in ordu birliklerinden tamamen boşaltılmasından sonra, İsrail ve Filistin Yönetimi 15 Kasım 2005 tarihinde iki antlaşma yapmıştır. Bu antlaşmalar, Gazze Şeridinin güneyde Mısır’la olan sınırlarındaki geçişlerde İsrail’in kontrolünün olacağını ve gerekirse İsrail’in buralara operasyon düzenleyebileceğini hükme bağlamıştır.¹⁰

3. Ambargo ve Abluka Altındaki Gazze

Oslo antlaşmalarıyla 1995’te Batı Şeria’yla birlikte Gazze Şeridi, Filistin yönetimine bırakılmasına rağmen bu iki Filistin bölgesi birbirinden daha o dönemde kopuk olmuştur. Bu iki bölgede yaşayan Filistinli aileler birbirleriyle görüşmek için ya Kahire’ye veya Amman’a gelmek zorunda bırakılmışlardır. Gazze halkı İsrail tarafından kara ve denizden kuşatılmış “güvenlik alanı” olarak nitelenen açık hapiste yaşamaya mecbur bırakılmıştır. Özerk sınırlardan dışarı çıkamadığını, işçilerinin İsrail’deki bir işyerine gidemediğini hastaların hastaneye yetişmeden öldüğünü, Mısır ve Ürdün’den gelen gıda maddelerinin Gazze’ye ulaşamadığını belirten Merhum Yaser Arafat, bölgede bu durumdan dolayı dışarıyla ve birbirleriyle bağlantılarının kesildiğini ifade ederek boğulduklarını açıklamıştır.¹¹

BM Yardım ve Çalışma Örgütünün 1998 yılı itibarıyla yaptığı tespiti göre Gazze’nin dar sahil şeridinde yaşayan Filistinli nüfusun % 75,7’si mülteci konumundadır. 8 mülteci kampının bulunduğu Gazze Şeridinde 423 bin’i kamplarda olmak üzere 772 bin mülteci yaşadığı¹² bölgenin nüfus yoğunluğu açısından önemli fikir vermektedir. Metre kareye düşen 12 bin kişiyle dünyanın en yoğun nüfuslu bölgesidir. Nüfusunun % 99’u Sünni Müslüman olan Gazze Şeridi’nin yıllık nüfus artış oranı % 4’tür. Bu oran gelişmekte olan devletlerin artış oranından çok fazladır.¹³ Nüfusun dikkat çeken diğer özelliği de genç nüfusun fazlalığıdır. 0-14 yaş grubu nüfusun % 50’sini oluşturmaktadır. Nüfusun % 60’ı yirmi yaşından gençtir. Diğer Ortadoğu ülkelerinde görülmeyen bu kadar yüksek doğurganlık oranı İsrail’i korkutmakta ve hızla artan Filistinli nüfus karşısında Yahudilerin azınlıkta kalabileceği endişesini taşımaktadır. Bundan dolayıdır ki dışarıda yaşayan Filistinli mültecilerin İsrail’deki mülklerine geri dönüşlerine müsaade edilmemektedir.¹⁴

Yerleşimcilerin İsrail Hükümeti tarafından geri çekildiği 2005 yılı itibarıyla Gazze'de sadece sekiz bin Yahudi yerleşimciye karşılık 1,4 milyon Filistinlinin yaşadığı tespit edilmiştir. Yerleşimciler toprağın % 25'ine, ekilebilir arazinin % 40'ına ve kıt su kaynaklarının büyük çoğunluğuna sahipken, % 80 kadar büyük çoğunluk olan yerli Filistinliler ise günlük 2 dolardan az bir miktarla yokluk ve sefalet içinde yaşamlarını sürdürmek zorunda bırakılmışlardır.¹⁵

Hamasın Gazze'de yönetimi üstlenmesinden sonra İsrail'in uyguladığı tecrit politikasından ve Mısır'ın Rafah sınır kapısını kapatarak İsrail yanlısı tutumundan dolayı bu durum daha da dramatik bir hal almış ve çıkış yolları aranmıştır. Buna çare olarak ulaşımı sağlayacak yer altından açılan tüneller kazılmaya başlanmıştır. İsrail'in Gazze'yi havadan, karadan ve denizden abluka altına alması ve yurt dışına açılan tek çıkış kapısı olan Rafah sınır kapısını Mısır'ın kapatması sonucunda Gazzeliler için hayat dayanılmaz noktaya gelmiştir. Temel gereksinimleri karşılamak ve ekonomik hayatı asgari düzeyde de olsa sürdürmek için yer altından Mısır'a açılan tünellerin kazılması zorunlu hala gelmiştir. Her tarafı kuşatılmış olan halk, tümü mühürlenmiş bulunan sınırların altından binden fazla tünel kazmak zorunda kalmıştır. Binlerce Filistinli tünel kazmada, nakliyede, mal sevkiyatında ve temel ihtiyaçların temininde istihdam edilmektedirler. Gazze'deki ekonomik hayatın % 90'ı tüneller aracılığıyla yapılan ekonomik faaliyetlerden oluşmaktadır. Mısır ile İsrail'i ayıran sınırın Philadelphi tampon bölgesinin altından geçen yaklaşık 13-15 metre derinliğinde ve 300-600 metre uzunluğunda olan bu tünellerden her biri, yoğun emek gücü ve 50-ila 90 bin dolar arasında değişen maliyet gerektirmektedir.¹⁶ Genişliği 0,7-1,2 metre, yüksekliği 1,2-1,5 metre arasında değişen ve bir insanın rahat geçemeyeceği bu tünellerin çoğu İsrail'in Gazze'ye yaptığı saldırılardan dolayı zarar görmüştür.¹⁷

4. Gazze Savaşı Nedenleri

Gazze savaşının gerçek nedeni beraberinde işgal, işgal bölgesinde İsrail'in yerleşim alanlarını oluşturması, Filistinli mülteciler sorunu ve Kudüs sorununu içeren Filistin sorununun çözülmemesine dayanmaktadır. Filistin sorununun bir sonucu olarak ortaya çıkan, Filistin'in kurtuluşu için başlatılan direnme hareketlerinden olan ve 2006 yılında girdiği seçimlerden çoğunluk sağlayarak Filistin Yönetimi'nde başa geçen ve İsrail'i henüz tanımayan İslamcı eğilimli Hamas örgütü, İsrail tarafından terörist hareket olarak nitelendirilmiş ve Gazze'ye karadan, havadan ve denizden ambargo ve abluka uygulanarak Hamas'ı seçen Filistinlilerin cezalandırılmasına varan bir dizi uygulamalar başlatılmıştır. El-Fetih ve Hamas arasındaki ideolojik ve siyasal ayrılıklardan yararlanan İsrail, Hamas'a karşı El-Fetih'i destekleyerek Filistin direnişinde bölünmeye ve Filistin'de iç savaşın gerçekleşmesine yol açmıştır. İki hareket arasındaki çatışmalar sonucunda Filistin Yönetimi'nden uzaklaştırılan Hamas, Gazze Şeridi'nden El-Fetih'i çıkartarak bu bölgede fiili otoriteyi ele geçirmiştir. Gazze Şeridi'ne yönelik ambargo ve abluka uygulayan İsrail'e yıkıcı etkisi az, psikolojik etkisi fazla olan Hamas'ın attığı el yapımı kassam füzeleri ile Hamas'ın kadrosunun yok edilmesi, İsrail'in Gazze savaşının ana gerekçelerinden biri olmuştur.¹⁸

4.1. Ateşkes Uygulaması

Gazze'de yönetimi üstlenen Hamas örgütü her ne kadar İsrail'i tanımasa da 2006 yılında seçimleri kazandığında 1967 yılında işgal edilen topraklarda iki devletli yapı kurulması üzerinde durarak İsrail ile 10 yıl süreli ateşkes antlaşması yapılmasını teklif etmiş ise de İsrail bunu samimi bulmayarak bu teklifi kabul etmemiştir.¹⁹ 8 Haziran 2006 tarihinde Hamas'ın önemli liderlerinden Cemal Ebu Samhadana İsrail ordusu tarafından düzen-

lenen suikast sonucunda ölmüştür. İsrail'in 9 Haziranda Gazze'deki Beyt Lahiya plajına düzenlediği hava saldırısında 8 Filistinli hayatını kaybetmiş ve 30'dan fazlası yaralanmıştır. Bu saldırıdan sonra Hamas 2005 yılından beri sürdürdüğü tek taraflı ateşkesi kaldırdığını açıklamış ve saldırılar şiddetlenerek artmıştır.²⁰ 2005 yılının Eylül ayından 2006 yılının haziran ayına kadar İsrail topçu birlikleri Gazze'nin küzey bölgesine yıkım oranı yüksek 6 binden fazla top mermisi fırlatmış. Plajda piknik yapan ve oynayan çocukların ölümüne bu toplar yol açmıştır.²¹ Hamas militanlarının Gazze'yi çevreleyen duvarın altında bir tünel kazdıktan sonra 25 Haziran 2006 tarihinde İsraili bir askere saldırarak askerlerden Gilat Şalit'i esir almıştır. İsrail hapishanelerinde tutuklu bulunan binlerce Filistinlinin serbest bırakılması karşılığında askerin iade edileceği teklifinde bulundular. Bu teklifi kabul etmeyen İsrail, Gazze'ye yönelik saldırılarını daha da arttırmış, Gazze'nin bir kısmını işgal ederek bir çok Filistinlinin ölmesine ve yaralanmasına yol açan saldırılar gerçekleşmiştir.²²

Hamas'ın İsrail'in güneydeki yerleşim birimlerine attığı el yapımı kassam füzelerinden dolayı Gazze'nin havadan karadan ve denizden sarılarak abluka uygulamasını sıkılaştıran israil, Gazze'nin su, elektrik, iletişim gibi hayati gereksinimler üzerinde kontrolünü sağlarken düzenli olarak Gazze Şeridine girerek adam tutuklama ve sivillere zarar verici hava saldırılarına devam etmiştir.²³ Fakat abluakanın ve bu uygulamaların Hamas'ı gözden düşeceğini öngören İsrail'in bu uygulaması ters tepmiş ve Gazze'de daha fazla etkili olmasına yol açmıştır. Bununla birlikte dış dünyaya geçişi olmayan Gazze'deki insani durum her geçen gün kötüleşmeye başlamıştır. Gıda fiyatları çarpıcı bir biçimde artması, sokakların çöp yığınlarıyla dolup taşması, gittikçe daha fazla çocuk yetersiz beslenmesi, Gazzelilerin yakıt ve diğer ihtiyaç maddelerinin yokluğu nedeniyle temel sağlık hizmetlerine ulaşamaz hale

gelmesi dünya kamuoyunda tepkilere neden olmuştur.²⁴ Daha çok masum insanların ve sivil halkın zarar gördüğü bu durum karşısında İsrail ordusunun operasyonları onun açısından beklediği askeri başarıyı getirmediği gibi Hamas'ın Gazze'deki etkinliğini arttırması, Gazze'ye uygulanan ambargonun Hamas'ın tüm Gazze'yi kontrol etmesini kolaylaştırması, İsrail'in Suriye'yle barış görüşmelerine girmek istemesi, Batı Şeria'daki Hamas varlığını zayıflatmak istemesi ve Hamas'ın İsrail'e yönelik roket saldırılarını önlenmesi gibi nedenlerle 18 Haziran 2008 tarihinde 6 aylık bir süreyle geçerli olacak Hamas ile İsrail arasında ateşkes antlaşması yapılmıştır.

Bu antlaşma; a) Hamas saldırılarını sona erdirmesini ve diğer silahlı grupların faaliyetlerini engellemesini; buna karşılık eşzamanlı olarak İsrail'in Gazze'deki operasyonlarını tamamen durdurmasını, b) Hamas'ın Gazze'ye silah ve askeri teknoloji kaçırmayı durdurması ve İran'da eleman yetiştirmeyi sona erdirmesi, c) Mısır'ın gerekli tedbirleri alarak ateşkesin sürmesine katkıda bulunması, d) Hamas'ın ateşkese uyması halinde İsrail'in kısa bir süre içinde aşamalı olarak Gazze Şeridi üzerindeki ablukaları önce hafifletmesi sonra da kaldırması, e) Esir edilen Filistinliler karşılığında esir alınan Gilad Şalit'in serbest bırakılması konularını²⁵ kapsamına almaktaydı. Buna göre 2008 Aralık ayında yenilenebilecek ateşkes antlaşmasının getirdiği hükümler ciddi anlamda 4 Kasım 2008 tarihinde İsrail ordusunun Gazze'ye girerek Hamasın 8 üyesini öldürmesiyle ihlal edilmiştir. Hamas buna karşılık Kassam ve Grad füzeleriyle karşılık vermiştir. Hamas, bu eylemler paralelinde İsrail'in ablukeyi kaldırması şartıyla ateşkesin uzatılacağı görüşünü de ileri sürmüştür.²⁶ Ateşkesin yenileneceği konusunda İsrail tarafından herhangi bir umut ışığı yakılmaması Hamas'ın ateşkesin uzatılmasındaki isteksizliğini etkilemiştir.

4.2. Ateşkes Konusunda İsrail'in Samimiyeti

31 Aralık 2008 tarihinde İsrail İstihbarat Mirası ve Anma Merkezi adlı İsrail resmi kurumunun yayınladığı rapor, Gazze'ye uygulanan ablukayı gevşeten 2008 Haziranındaki ateşkesin hükümlerine İsrail'in uymamasına rağmen Hamas'ın ateşkesi sürdürmeye özen gösterdiğini belirtmekteydi.²⁷ Özellikle 4 Kasım 2008'de İsrail'in Gazze'de altı Filistinliyi öldürdükten sonra Hamas'ın roket saldırıları artmıştır. Ateşkesin başladığı 19 Haziran 2008'den 4 Kasım 2008'e kadar üçü Gazze'de düşen 20 adet roket ile beşi Gazze'de düşen 18 adet havan mermisi İsrail'e fırlatılmıştır. Bu kurumun verilerine göre, ateşkesten önceki altı aylık sürede Hamas'ın İsrail topraklarına attığı roket ve havan mermisi sayısı 2278 iken, ağırlıklı olarak İsrail'in 4 Kasım'da yaptığı saldırılardan sonra olmak üzere Hamas'ın attığı roket ve havan sayısı 329 olmuştur.²⁸ İsrail dışişleri bakanlığının verdiği bilgilere göre ise 2008 yılında Gazze Şeridinden İsrail'in güneyine 1571 adet roket ve 1531 adet havan bombası atılmıştır. İsrail topraklarına 2007 yılında 896, 2006 yılında 946 vuruş tespit edilmiştir. Sadece 2007 yılının Mayıs ayında Gazze'den Sderot ve Batı Negev'e sorumluluğunu Hamas'ın üstlendiği 300 kassam füzesi atılmıştır. 2001-2005 yıllarına nazaran son iki yılda roket atışında önemli artış kaydedilmiştir. Atılan roketler, intihar saldırılarından daha az ölümcül olmasına rağmen Batı Negev'de oturan iki yüz bin nüfus üzerine yıkıcı etki bırakmıştır. Bu roketler az sivil kaybına neden olmakla beraber Sderot halkının % 30'na yakını üzerine travmatik rahatsızlık ve psikolojik gerginliğe yol açmıştır. İsrail bu tehditleri bertaraf etmek ve halkını savunmak için Gazze'ye yönelik operasyonlarda bulunduğu belirtilmiştir.²⁹

Bununla birlikte İsrail iç istihbarat teşkilatı Şin-Bet Başkanı Yuval Diskin'in ifade ettiği gibi Hamas'ın İsrail ile arasındaki göreceli

sükuneti yenilemek istediği, fakat Hamas'ın sözünü tutacağına güvenilebilmesi, onu inandırıcı müzakere ortağı haline getirecekti. Bu durumda İsrail'in emirlerine itaat eden ama karşılığında hiçbir şey almayan Filistin Yönetimine karşı Hamas önemli bir pozisyon kazanacak ve Filistinliler arasında itibarı da yükseleceğinden İsrail'i uluslararası kamunun istediği gibi iki devletli bir yapıya razı olmasını zorlayacaktı. Bu durumun engellenmesi için Hamas'ın radikalleşmesine ihtiyaç duyan İsrail ateşkesin Hamas tarafından uzatılmaması için ateşkes süresince ambargo ve ablukayı kaldırma gibi yükümlülüklerini yerine getirmemiştir. Nitekim dönemin dış işleri bakanı Tzipi Livni 2008 Aralık ayında "ateşkes anlaşmasının uzatılması İsrail'in stratejik hedeflerine zarar verdiğini, Hamas'ı güçlendirdiğini ve İsrail'in Hamas'ı tanıdığı izlenimini verdiğini" belirterek³⁰ İsrail'in Gazze'ye askeri müdahale yapacağını ima etmiştir. Nitekim 1993 Oslo ile başlayan barış sürecinde Filistin, İsrail'i tanıması karşılığında İsrail'in Filistin bölgesinden 5 yıl içinde çekilmeyi kabul etmesine rağmen Batı Şeria ve Doğu Kudüs'teki yerleşimcilerin çoğunluğu yaşamlarını Filistin kentlerini içine alıp kuşatan ve bu kentleri birbirinden ayırarak gelecekteki muhtemel Filistin devletinin birbirine bitişik kentlerden kurulu olmasını tehlikeye düşüren üç büyük yerleşim grubunda sürdürmektedir. Bu süreçte Batı Şeria'nın % 62'si ile Gazze Şeridi'nin % 20'si kadarı üzerinde güvenlik ve idari denetimini kuran İsrail bu bölgedeki yerleşimci sayısını ikiye katlamıştır.³¹

4.3. Gazze Savaşın Sonuçları

27 Aralık 2008 tarihinde başlayıp 19 Ocak 2009 tarihine kadar 22 gün süren İsrail'in ağır ve şiddetli saldırısından sonra Gazze'de önemli boyutta yıkımlar gerçekleşmiştir. Bu sürede İsrail'in 22 gün süreyle Gazze şeridi'nde sürdürdüğü operasyonda çoğu çocuk ve kadın olmak üzere yaklaşık 1300 Filistinli ölmüş ve

binlercesi yaralanmıştır.³² Kızıl Haç Komitesi operasyonlar direktörü Pierre Krahenbühl, Gazze'deki sivillerin durumunun “tolere edilemez”, olduğunu belirtmiştir. operasyon sonucu sivil ölümler ve yaralanmalar dışında 4 bin bina yıkılmış, 200 bin ev zarar görmüş ve 50 bin Gazze’li evsiz kalırken 400 bini temiz içme suyuna bile sahip olamayacak duruma gelmiştir.³³ Arap Birliğince oluşturulan bağımsız Gerçekleri Araştırma Komitesinin bölgede yaptığı inceleme ve araştırma sonucunda düzenlediği rapor ise bu rakamlardan biraz farklı bulgulara ulaşmıştır. Rapor, İsrail ordusunun sivil asker ayırımını yapmadan 1400 Filistinliyi öldürdüğünü (bu rakamın içinde 300 çocuk ve 110 kadının bulunduğu en az 850 sivil bulunmaktadır), 5 binden fazla kişiyi yaraladığını, 3 binden fazla evi yok ettiğini, 11 bin eve zarar verdiğini ve hastane, cami, okul, fabrika, işyerleri, BM tesisleri gibi yerleri yıktığını tespit etmiştir.³⁴ Ayrıca, bombardıman sonucunda zeytinlikler, sebze seraları ve diğer tarım tesisleri büyük zarar görmüştür. Her ne kadar bu konuda bugüne kadar tam ve kesin bir değerlendirme yapılamamış ise de yapılan ön değerlendirmeler sonucu 60 ile 70 bin dönüm arası tarım alanının zarar görmüştür. Buna, zarar gören su kaynakları, kuyuları, bombalarla kirlenen diğer alanlar da eklenirse zararın büyüklüğü ve vahameti kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.³⁵

İsrail’in kayıplarıyla ilgili Uluslararası Af örgütünün tespitine göre operasyonda üçü sivil olmak üzere 13 İsrail askeri ölmüştür.³⁶

5. Gazze Savaşı'nın İnsancıl Hukuk Açısından Değerlendirilmesi

Savaş sırasında en büyük zararı siviller görmüştür. Hamas militanlarının eylemleri nedeniyle Gazze bölgesinde yaşayan 1,5 milyon insan tümü Hamas gerekçesiyle toplu ve potansiyel olarak cezalandırılmış, ev, hastane, okul gibi sivil hedefler vurulmuş ve orantısız güç

kullanılmak suretiyle gereksiz ve azami acılar verilmiştir.³⁷ Bu eylemler, İsrail’in de taraf olduğu³⁸ savaş sırasında sivillerin korunmasıyla ilgili 12 Ağustos 1949 tarihli 4 nolu Cenevre Sözleşmesi tarafından yasa dışı olarak kabul edilmiştir. Bu sözleşmenin 33. Maddesi, işlemediği suçtan dolayı korunan sivil halktan hiç kimsenin cezalandırılmayacağını, toplu cezalandırmalarda bulunma ve bunun gibi halk üzerinde korku salma ve onları dehşete düşürme eylemlerinin yasaklandığını³⁹ hükme bağlamıştır. Bu sözleşmenin 3. Maddesinin 1. Fikrasına göre çatışmaya katılan taraflar şu kişileri korumakla yükümlü kılınmışlardır: Çatışmalara doğrudan katılmayan kişiler, çatışmalara katılıp da silahlarını terk etmiş olanlar, çatışmalara katılıp da hastalık, yaralanma, tutuklanma ya da başka nedenle çatışma dışı kalmış kişiler.⁴⁰

Yukarıdaki eylemlerin yanında İsrail ordusunca sivil hedeflere ve savaş dışı kalmış kişilere operasyonlar düzenlenmesi, savaşçı sivil ayırımının yapılmaması ciddi insancıl hukuk ihlalini oluşturmaktadır. 1907 tarihli La Haye Yönetmeliğinin 23/c maddesi, teslim olmuş veya savunmasız kişilerin öldürülmesini veya yaralanmasını yasaklamıştır.⁴¹ Bu eylemlerin 4 nolu Cenevre Sözleşmesinin savaşan tarafların sivil savaşçı ayırımını öngören 3.maddesine aykırılığının yanı sıra⁴² bu sözleşmenin 13-23. Maddeleri ile bu sözleşmeye ek 1977 tarihli I nolu protokolün sivil halkın ve sivil hedeflerin, kültürel varlıkların ve çevrenin ayrılmasını ve korunmasını öngören 48-58. maddelerine de aykırı⁴³ olduğu görülmektedir. Saldırılarından önce Gazze'nin giriş ve çıkışları abluka altına alındığından; ilaç, gıda ve akaryakıt gibi temel insani gereksinimlerde şiddetli boyutta kıtlık yaşanmıştır. İlaçsızlık ve gıdasızlıktan dolayı ölümlerde artış kaydedilmiştir.⁴⁴ Bu uygulama da açıkça 4 nolu Cenevre Sözleşmesinin 23. Maddesine aykırı düşmektedir. Bu madde taraf devletlerin, sivillerin dinsel amaçlı ibadetleri için gerek-

li tıbbi malzemenin sevkiyatı için serbestlik taniyacıklarını ve on beş yaşın altındaki çocuklar, hamile ve doğum yapmış kadınlar için temel gıda, giyim ve ilaç yardımlarının yapılmasına izin vereceklerini hükme bağlamıştır. Ayrıca, işgalci gücün sivil halkın gerekli gıda ve tıbbi ilaç ihtiyacını karşılaması gerektiğini öngören sözleşmenin 55.maddesi de bu kapsamda İsrail tarafından ihlal edilmiştir.⁴⁵

Ünlü uluslararası hukukçu Falk, halkı savaş bölgesine kapamak, Varşova Gettosu'nun kötü hatıralarını canlandırdığını ifade ederek Nazilerin Yahudilere yaptığı soykırıma göndermede bulunmuştur. Mülteci olarak Gazze'yi terk etme imkanı olmadan savaş bölgesinde mahsur kalan tüm Gazze halkının hayatları boyunca ruhsal anlamda yaralı kalabileceğini zayıf tanımının tüm Gazze nüfusuna genişletilebileceğine işaret eden Falk, İsrail'in Gaze saldırısını meşru savunma amacıyla başlattığı iddiasını reddederek BM Sözleşmesi ve uluslararası hukuk İsrail'e meşru savunma iddiası için yasal zemin sağlamadığını belirtmiştir.⁴⁶

Her ne kadar öldürü etkisi az olsa bile Hamas'ın İsrail'in sivil yerleşim birimlerine düzenlediği ve psikolojik korkulara yol açtığı roket saldırılarının da meşru dayanağı bulunmamaktadır. İsrail, bu roketlere karşı meşru savunma hakkını kullanırken uluslararası insancıl hukuk kurallarını dikkate almak durumundadır. Aksi halde düzenlediği askeri operasyonlar sivillerin kaybına yol açtığı için İsrail'in dayandığı meşru savunma gerekçelerini zayıflatmaktadır.⁴⁷

Gazze savaşı sırasında insancıl hukuk ilkelerinin ihlal edilip edilmediği, insanlığa karşı suçlar ve savaş suçlarının işlenip işlenmediğini araştırmak üzere BM insan hakları komisyonu tarafından kurulan ve başkanlığına Richard Goldstone'ın atandığı Tahkikat Komisyonu, araştırmalarını tamamlayarak bulgularını rapor haline getirmiş ve 15 Eylül 2009

tarihinde "Filistin'de ve diğer işgal edilmiş Arap topraklarında insan hakları" başlığında hazırladığı bu raporunu⁴⁸ yayınlamıştır. Gazze ve Cenevre'de İki yüze yakın kişiyle görüşmelerde bulunmuş, yüzlerce rapor ve belge ile doküman, fotoğraflar ve görüntüleri inceleyerek çalışmalarını tamamlayan Komisyon, Hamas'ı kusurlu bulmakla birlikte İsrail'i ağır savaş ve insanlığa karşı suç işlediğini raporunda açıklamıştır. Öldürücü etkisi fazla olmamakla birlikte halk üzerinde psikolojik rahatsızlığa yol açan roketleri İsrail sivil yerleşim yerlerine fırlatan Hamas'ın ve diğer Filistinli örgütlerin de kusurlu olduğunu ve savaş hukukuna aykırı eylemleri gerçekleştirdiğini belirleyen⁴⁹ komisyonunun raporunda Gazze'de İsrail yetkilileri tarafından işlendiği tespit ettiği ve Uluslararası Ceza Mahkemesinde (UCM'de) yargılanmasını öngördüğü bir dizi eylem sıralanmıştır:

2007 yılından itibaren Gazze halkının temel insani ihtiyaçlarını karşılamayacak derecede havadan, karadan ve denizden ambargo ve abluka uygulanmıştır. İnsani yardım engellenmiş ve Hamas yüzünden Gazze'deki sivil halk cezalandırılmıştır.⁵⁰ Sivillerin ölümüne ve yaralanmasına yol açacak şekilde İsrail ordusunca ayırım gözetilmeksizin bombalar atılmıştır.⁵¹ Ellerinde beyaz bayrakları olduğu halde güvenli bölgelere koşan sivillere saldırılar düzenleniş, cami gibi ibadet yerlerine saldırılar yapılmış ve sivillerin ölümlerine yol açılmıştır. Ayrıca yaralılara acil tıbbi yardım engellenmiştir.⁵² İsrail ordusunca kullanıldığı Kızılhaç ve uluslararası af örgütü gibi çeşitli bağımsız kuruluşlarca tespit edilen ve uluslararası hukuk belgelerinde yasaklanan fosfor, msket bombaları gibi silahlar hem askeri hedeflere hem de sivillere karşı kullanılmıştır. Komisyonun somut kanıtlarıyla bunları yerinde tespit etmiştir.⁵³ Gazze'deki sanayi alt yapın, tarım arazileri, gıda tesislerin, su tesislerinin de içinde bulunduğu sivil kuruluş ve vakıflara yönelik bombalamalardan dolayı

bir çok yer ve tesis ciddi zarar görmüş ve kullanılamaz hale gelmiştir.⁵⁴ 17 sağlık personeli öldürülmüş, 26'sı yaralanmıştır. 29 ambulans vurularak tahrip edilmiştir. 122 sağlık merkezi vurulmuş, kurtarma ve tedavi hizmetleri engellenmiştir.⁵⁵ 280 okul zarar görmüş veya tahrip olmuş, saldırılardan etkilenen 9000 öğrenci tahliye edilmiştir. 164 öğrenci ve 12 öğretmen öldürülmüştür. 454 öğrenci ile 5 öğretmen yaralanmıştır. Saldırıları sırasında BM Yardım ve Rehabilitasyon Merkezi'nin 44 okulu, yerlerinden sürülen 50 binden fazla sivil için sığınak olarak kullanılmıştır. Savaş boyunca okullar eğitim göremez olmuş ve kapanmak zorunda kalmışlardır.⁵⁶ Komisyon, dünya sağlık örgütüne (WHO'ya) dayanarak, saldırılarda içinde 313'nün çocuk, 116 kadının olduğu 1417 kişinin öldüğünü; yaralanan 5380 kişiden 1872'si çocuk, 800'ü ise kadın olduğunu tespit etmiştir.⁵⁷

Yukarıdaki hususları tespit ederek İsrail askeri güçlerinin insancıl hukukun yasakladığı insanlığa karşı suçlar ile savaş suçları eylemlerinde bulunduğunu ve Hamas'ın da suç oluşturan eylemleri olduğunu belirten komisyon, Gazze'de tespit edilen eylemleri işleyenlerin İsrail'de soruşturulmasının sağlanması, UCM statüsünün 13 (b) maddesi gereğince Gazze'de işlenen suçların kovuşturulması için UCM savcılığına intikal ettirilmesiyle ilgili kararın alınmasını önermektedir.⁵⁸

Komisyonun bu önerisine rağmen BM güvenlik konseyi İsrail hakkında komisyon raporu doğrultusunda şimdiye kadar herhangi bir karar almış değildir.

6. Gazze Ablukasının Uluslararası Hukuk Açısından Legallığı Sorunu

1949 tarihli IV nolu Cenevre Sözleşmesinin⁵⁹ 23. Maddesine göre her taraf devletin, sivillerin dinsel amaçlı ibadetleri için gerekli tıbbi malzemenin sevkıyatı için serbestlik tanıya-

caklarını ve on beş yaşın altındaki çocuklar, hamile ve doğum yapmış kadınlar için temel gıda, giyim ve ilaç yardımlarının yapılmasına izin vereceklerini hükme bağlamıştır. Ayrıca 1949 tarihli Cenevre Sözleşmesine ek 2 nolu 1977 tarihli protokolünün⁶⁰ 18. Maddesi de taraf Devletlerin topraklarında bulunan Kızıl Haç, (Kızılay, Kırmızı Aslan ve Güneş) gibi yardım topluluklarının çatışma kurbanları ile ilgili olarak geleneksel işlevlerini yerine getirmek üzere hizmetlerini sunacağını belirtmektedir. Bu madde kapsamında, sivil halkın hayatta kalması için gerekli olan gıda malzemeleri ve tıbbi malzemeler gibi malzemenin yokluğundan dolayı hak etmediği zorluklara maruz kalıyorsa, tamamen insani amaçlı olarak ve herhangi bir ayırım gözetilmeksizin yürütülen tarafsız nitelikteki yardım hareketleri, ilgili akit Devletin rızası ile başlatılacaktır.

İnsancıl hukukun bu bağlayıcı hükümlerine rağmen yukarıda da işaret ettiğimiz gibi İsrail genelde Filistin halkını özelde Gazze halkını Hamas yüzünden cezalandırmaktadır. Gazze'nin yönetiminin Hamas'a geçtiği 2007 yılından itibaren havadan, karadan ve denizden ambargo ve abluka uygulamalarını gittikçe sertleştirmiş ve bölgede yaşayan halk en temel ihtiyaçlarını temin edemez duruma gelmiştir.

İsrailli yetkililer, yukarıdaki insancıl hukukun açık hükmünü kendi uygulamalarına meşruiyet kazandıracak şekilde yorumlamaktadırlar. Onlara göre Gazze'nin içinde ve dışında gerçekleşen çatışma durumu Cenevre sözleşmeleri kapsamında değildir, çünkü çatışma sözleşmeye taraf olan devletler arasında olmamıştır ve Gazze işgal edilmiş bir bölge değildir. Ayrıca sözleşme hükmü, İsrail'in yakıt ve elektrik kesintisi yapmasına engel değildir.⁶¹ İsrail'in bu iddiası aşağıda işgalle ilgili uluslararası hukuk belgelerinin hükümleriyle ilgili uluslararası adalet divanı yorumu ve yaklaşımı çerçevesinde düşünüldüğünde isabetli değildir.

Çünkü sözleşme hükümleri sadece çatışan taraflar arasında uygulanacağı konusunda bir düzenleme bulunmamaktadır. Çatışmanın tarafı sözleşmeye imza atmamış olsa da ve devlet niteliği taşımayan örgüt olsa bile sözleşmeye taraf diğer çatışmacı devlet sözleşme hükümlerinin yerine getirmekle yükümlüdür. Cenevre Sözleşmesinin 2. maddesinin 3. Fıkrası, savaştan devlet sözleşmeye taraf olmasa da taraf olan diğer devletler sözleşme hükümlerini uygulayacağını hükme bağlamaktadır. Filistin duvarıyla ilgili Uluslararası Adalet Divanı'nın 09.07.2004 tarih ve 131 sayılı danışma görüşünde İsrail'in Cenevre Sözleşmesiyle ilgili ileri sürdüğü görüş 1969 tarihli Viyana antlaşmalar hukuku sözleşmesinin antlaşmaları iyi niyetle, konu ve bağlamına uygun olarak yorumlanması gerektiğini hükme bağlayan 31. Maddesine aykırı olduğu belirtilmiştir. Savaşla işgal edilen bir toprağın daha önce hangi otoritenin yetkisi altında olduğunun önemini olmadığını belirten Divan, İsrail'in uygulamalarına dikkat çekmiştir. Nitekim 1967'de Batı Şeria'yı işgal ettikten sonra İsrail'in çıkardığı 3 nolu Emir şunu belirtmekteydi: "Bu bölgelerde Askeri Mahkeme IV nolu Cenevre Sözleşmesini uygulayacaktır. Bu Emir ile Sözleşme hükümleri arasında çatışma bulunması durumunda Sözleşme hükümlerine öncelik tanınacaktır." Divan tarafından Ürdün'ün bu topraklarla ilgili egemenliği olsun veya olmasın 1949 tarihli 4 nolu sözleşmenin bu bölgelerde hem hukuken hem fiilen uygulanması gerektiği konusunda hükme bağlanmış ve İsrail'in görüşü reddedilmiştir.⁶² Divan, bu görüşünün yanında, İsrail savunma güçlerinin Gazze'nin Rafah kentinde yaptığı operasyonların, sivilleri etkilediği ölçüde kara savaşı kuralları ve teamülleriyle ilgili 1907 La Haye sözleşmesi ile sivillerin korunmasıyla ilgili 1949 Cenevre Sözleşmesine uygun olarak yürütülmesine karar veren 2004 tarihli İsrail Yüksek Mahkemesinin görüşüne de atıfta bulunmuştur. Toprakların daha önceki statüsünün net olarak belirlenmesine

gerek duymayan Divan, savaştan önce Yeşil Hattın doğusunda bulunan ve savaş sırasında İsrail tarafından işgal edilen Filistin topraklarında söz konusu sözleşmelerin uygulanması gerektiğine karar vermiştir.⁶³ Bu kararda Divanın işaret ettiği diğer önemli husus da İsrail'in ülkesi dışında yetki kullandığı yerlerde BM Medeni ve Siyasal Sözleşmesi hükümlerini uygulaması gerektiğidir. Dolayısıyla savaş zamanında uygulanan insancıl hukuk ilkeleri dışında İsrail'in işgal ettiği veya kontrolü altında bulundurduğu Filistin topraklarında barış zamanındaki gibi uluslararası kabul edilmiş insan hakları ilkelerini uygulaması yükümlülükleri bulunmaktadır. Divan, duvarla ilgili verdiği danışma görüşünde İsrail'in bu yükümlülükleri ihlal ettiğini belirtmiştir. Ayrıca BM İnsan hakları Komitesinin 2004 Mayıs ayında düzenlediği bir raporda, medeni ve siyasal haklar sözleşmesinin sadece taraf devletlerin vatandaşlarına değil taraf devletin gerek ülkesinde gerekse yetki kullandığı sınır ötesi alanlardaki tüm kişileri kapsadığını ve taraf devletlerin bu anlamda herhangi bir yükümlülükten kaçınmamaları gerektiğini açıklamıştır.⁶⁴

Mavi Marmara Yardım Gemisi Olayı ve Gazze Ablukası

Yukarıda da değindiğimiz gibi, İsrail'in işgal ettiği topraklarda yükümlülüğü devam ettirmediğinden taraf olduğu 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri gereğince Gazze'de yaşayan halkın temel insan haklarını ve ihtiyaçlarını sağlaması gerekirdi. Bu nedenle uluslararası insani yardım kuruluşları durumları her geçen gün kötüye giden Gazze bölgesi halkına yardım götürme gereksiniminde bulunmuşlardır.

İstanbul'da faaliyet gösteren ve tüzüğünde dünyanın savaş, afet gibi felaketlerden zarar gören insanlara yardım etmek için kurulmuş olduğu belirtilen⁶⁵ ve 15 yıldan beri BM Sosyal ve Ekonomik Konseyi'nin danışman sta-

tüsünde üyesi olduğu belirtilen hükümet dışı bir kuruluş niteliğinde görülen İnsan Hak ve Hürriyetleri ve İnsani Yardım Vakfı (İHH)'nin organizasyonu sonucunda abluka altındaki Gazze'ye ulaştırmak üzere 26 Mayıs 2010 tarihinde insani yardım ile Türkiye başta olmak üzere çeşitli ülkelerin vatandaşlarından oluşan gönüllü 600'ü aşkın yolcu taşıyan 7 gemiden oluşan filo, İstanbul'dan yola çıkmıştır.⁶⁶ Bu gemilere izin vermeyeceğini bildiren İsrail, silahlı kuvvetleri aracılığıyla 31 Mayıs 2010 tarihinde, konvoya uluslararası sulara (açık denizde) saldırmış ve bu saldırı sonucunda Mavi Marmara adlı gemide bulunan 9 kişi öldürülmüş, onlarcası da yaralanmıştır.⁶⁷

Türkiye'nin girişimleri üzerinde BM İnsan Hakları Konseyi, İsrail'in Mavi Marmara gemisine saldırısı sonrasında yürüttüğü soruşturmayı sonuçlandırmış ve 22 Eylül 2010 tarihinde bu raporu yayınlamıştır.⁶⁸ İsrail mavi Marmara gemisine müdahaleyi uluslararası deniz savaşı hukukunu düzenleyen 1909 tarihli Londra bildirisine, Hamas'la olan silahlı çatışma durumuna ve San Remo El Kitabına⁶⁹ göndermede bulunarak uyguladığı deniz ablukasını delmeyi hedefleyen gemiye saldırmasının ve el koymasının hukuka uygun olduğunu ileri sürmektedir.⁷⁰ Ona göre İHH gibi kuruluşların gönderdiği yardımların Hamas örgütüne destek niteliğinde olduğundan dolayıyla bu tür gemilere müdahalenin hukuka aykırı değildir.⁷¹ Ne var ki İsrail'in bu iddiası uluslararası hukuk açısından sorunludur. İsrail'in deniz ablukasının yasal olarak kabul edilebilmesi için bazı koşulların oluşmuş olması gerekir. İsrail'in dayandığı Deniz savaşı hukukunu düzenleyen 1909 tarihli Londra Bildirisi, birbiriyle savaşan ve her biri diğerine göre savaştığı statüsü tanınan taraflar arasında uygulanmaktadır. Aynı şekilde San Remo El kitabı da düzenlediği hükümlerin birbirine karşı savaştığı statüsünü tanıyan uluslararası silahlı çatışmalarda uygulanacağını hükme bağlanmıştır. İsrail, Hamas'ı savaşan bir dev-

let olarak tanımadığı gibi Hamas'la yaptığı savaşı uluslararası silahlı çatışma olarak adlandırmamaktadır. Her ne kadar İsrail Hamas'la olan savaşı uluslararası olmayan silahlı çatışma olarak adlandırmasa da bu durumda da dikkate alınmaz. San Remo el kitabı uluslararası olmayan silahlı çatışmalar durumuyla ilgili düzenleme olmadığı dikkate alınırsa bu durumda da uygulama kabiliyeti bulunmamaktadır. Çünkü San Remo El kitabının 1. Maddesinde "denizde silahlı çatışmaya taraf olanlar" ibaresi geçmektedir. Hamasın deniz gücü olmadığı ve denizde İsrail ile çatışmadığına göre İsrail'in bu el kitabına dayanmasında hukuksal tutarlılık ve geçerlik bulunmamaktadır.⁷²

Ayrıca gerek İHH'dan gerekse diğer insani yardım kuruluşlarından gelen yardımların İsrail'in kontrolünden geçtiği için İsrail'in İHH'yı Hamas'ı desteklemekle suçlayarak bunu somut olarak delillendirmeden bu kuruluştan gelecek yardımları engellemeye çalışmasının hukuki dayanağı bulunmamaktadır. Çünkü İsrail'in bu iddiasının isabetli olması için İHH'nın Hamas'a askeri malzeme götürdüğünü somut delilleriyle birlikte ispatlaması gerekir. Zira gerçekleşmemiş tahminler, zanlar ve öngörüler üzerinde işlemlerin yapılmasının hukukla bağdaşmadığı bilinmektedir. 1967 yılından beri ister doğrudan ister dolaylı olsun işgali veya kontrolü altında bulundurduğu Gazze bölgesinde İsrail yukarıda değindiğimiz Cenevre sözleşmesinin ilgili hükümlerini uygulama mecburiyeti bulunmaktadır. Ablukanın askeri gereklilik dışında sivilleri toplu cezalandırma biçiminde uygulanması bu sözleşme hükümlerine aykırılık teşkil etmektedir.

Barış zamanında 1958 tarihli Cenevre açık deniz sözleşmesi ile 1982 tarihli BM Deniz Hukuku sözleşmesi, herhangi bir devletin egemenliğinde olmayan açık denizlerde serbestlik ilkesinin geçerli olacağını öngörmek-

tedirler. Açık denizde her türlü gemi üzerinde kural olarak gemiye bayrağının asıldığı devlet egemenlik yetkilerine sahip olacaktır.⁷³ Açık denizlerdeki gemiler bayrak devletinin hukuki yetkilerine tabidirler. Devletler açık denizleri kullanırken barışçıl amaçlarla kullanacakları, sadece savunma amaçlı askeri tatbikat yapacakları, nükleer silah ve kirli atıklar gibi eylemlerle deniz çevresine ve diğer devletlere herhangi bir zarar vermeyecekleri yükümlülüğü altındadırlar.⁷⁴ Bir devlet ancak belirli koşullarda açık denizlerde savaş ve devlet gemisi niteliğinde olmayan gemilere müdahale edebilir. Devletlerin bayrak devletinin yargı yetkisinin istisnaları olarak değerlendirilen uyruklu ayırımı yapmadan denetleme ve cezalandırma yetkilerini kullanacakları durumlar şunlardır: Devletin iç sularında veya karasularında suç işleyip de ayrılan gemilerin kesintisiz takibi (sıcak takip), deniz haydutluğu, köle ticareti, uyuşturucu madde kaçakçılığı ve izinsiz yayın.⁷⁵ Bunların dışında barış zamanında açık denizde devletin herhangi bir yabancı gemiyi denetleme ve yolcularını yargılama hakkı bulunmamaktadır.

Silahlı çatışma durumunda ise devletin güvenliğinin gerekli olduğu hallerde açık denizde de şüphelendiği gemilere müdahale etmesi mümkündür. Bununla birlikte uluslararası deniz savaşı hukukuna göre bir bölgeye uygulanan ablukanın yasal olabilmesi diplomatik yollardan bildiri ve duyurma ile etkin ve tarafsız bir şekilde orantılılık İlkerlerine uyularak uygulanması gerekir.⁷⁶ Söz konusu abluka sadece sivil nüfusu aç bırakmayı veya onları başka yaşamsal ihtiyaçlarından mahrum bırakmayı hedefliyorsa ya da sivil halka verilen zarar, söz konusu ablukeadan elde edilen askerî menfaate kıyasla fazla ise veya fazla olması bekleniyorsa, bu durumda bu abluka yasa dışı olmaktadır.⁷⁷ Uluslararası Kızılhaç Komitesinin 14 Haziran 2010'da yaptığı açıklamada ablukanın Gazze'deki durum ve 1,5 milyon insan üzerindeki etkisini "dayanılmaz ve yı-

kıcı" olarak tanımlamış ve "ablukanın İsrail'in uluslar arası insancıl hukuk çerçevesindeki yükümlülüklerini açıkça ihlal ettiği bir toplu cezalandırma niteliği taşıdığı için altını çizerek bu duruma kalıcı çare olabilecek tek çözümün ablukanın kaldırılması gerektiğini bildirmiştir.⁷⁸ Sivil halk üzerindeki tahribat orantısız boyutlarda ise bir ablukanın uygulanması devam ettirilemez. Genelde savaş hukukunda "siviller üzerindeki tahribattan" kasıt; ölümler, yaralanmalar ve sivillere ait mala-mülke zarar gelmesidir. Burada tahribat sivillerin ekonomik yaşamı üzerindeki yıkım ve bu yıkımın tamirinin engellenmesidir. Gazze'de pek çok insan yiyecek bulma sıkıntısıyla ya da yiyecek satın almak için gerekli parayı bulma sıkıntısıyla karşı karşıyadır ve savaş hukukunda "aç bırakmak" kelimenin tam manasıyla "açlığa neden olmak" olarak değerlendirilmektedir.⁷⁹

Buna karşın BM tarafından oluşturulan ve başkanlığına Geoffrey Palmer'in atandığı Soruşturma komisyonunun (BM Genel Sekreterliği Soruşturma Paneli olarak adlandırılmaktadır) Eylül 2011'de yayınlanan raporda⁸⁰, İsrail ordusunun abluka bölgesinden uzak olan gemiye çıkmadan önce nihai uyarıyı yapmadığını, aşırı ve mantıksız davrandığını, gemide direniş olacağını dikkate alarak kayıpları asgariye indirmek için değerlendirme yapılmadığını, şiddet içermeyen seçenekleri kullanmadığını⁸¹, İsrail'in mavi Marmara'ya yaptığı müdahalenin orantısız olduğunu, gemidekilere kötü davrandığını⁸², İsrail'in olaydan dolayı üzüntülerini bildirmesi gerektiğini, yaralananlara ve ölenlerin ailelerine tazminatın ödemesini, Türk ve İsrail hükümetlerinin Ortadoğu'da istikrar ve uluslararası barış ve güvenlik için ilişkilerini onararak aralarında tam diplomatik ilişkilerini yeniden tesis etmelerini⁸³ belirtmekle beraber kendisine yönelik Hamas'ın attığı roket ve füzelerinden halkını ve topraklarını koruması için deniz abluhasını uyguladığı, bu bakımdan İsrail'in BM antlaşmasınının 51. Maddesi uyarınca kendisini sa-

vunma hakkı olduğuna dikkat çekilerek Gazze ablukasının yasal olduğunu⁸⁴ Bu bakımdan yardım gemisinin deniz ablukasını dikkate almadan delme girişiminde bulunduğunu⁸⁵ belirtmiştir.

Ne var ki Palmer raporu ikna edici olmaktan uzaktır. İsrail'in kendisini savunma hakkı ile sivil insanların hayatlarını olumsuz etkileyen ve dayanılmaz kılan ablukanın gerekliliği arasında ikna edici bir ilişki kurabilmiş değildir. Kaldı ki insancıl hukuk belgeleri itibarıyla savaşı taraflar silahlı çatışma esnasında bile kişilerin yaşamlarına dokunmama ve insani yardım kuruluşlarının sivil halka yardımlarını engellememe gibi yükümlülükleri devam etmektedir. Hamas'a askeri malzeme götürme şüphesi varsa Mavi Marmara gemisi gibi yardım gemilerinin yüklerini Gazze limanlarında kontrol edecek yerde açık denizde gemiye silahlı müdahale edilerek gemideki aktivistlerin öldürülmesi, her hangi bir hukukla bağdaştırmak mümkün değildir.

Nitekim Palmer raporundan sonra aralarında Richard Falk'ın da bulunduğu Birleşmiş Milletler insan hakları uzmanları yayımladıkları bir raporla İsrail'in Gazze Şeridi'nde uyguladığı deniz ablukasının uluslararası hukuka aykırı olduğunu bildirdiler. Raporda, "İsrail'in Mavi Marmara baskınında aşırı güç kullandığı" belirtilmiş olmakla birlikte "Gazze'ye uyguladığı ablukanın yasal olduğu" öne sürülen Palmer Raporu'nun sonucunu reddedilmiştir. Raporda, 4 yıldır süren ambargonun 1,6 milyon Filistinliyi temel haklarından yoksun bıraktığı da kaydedilmiştir.⁸⁶

Palmer raporunu kabul etmeyen ve Gazze ablukasının yasa dışı olduğunu belirten Türkiye, olayı Uluslararası Adalet Divanına götüreceğini açıklamıştır. İsrail'in divanın önünde taraf olmak istememesi durumunda Türkiye ancak BM Genel Kurulu aracılığıyla Uluslararası Adalet Divanından danışma görüşünü

isteyebilir. Eğer, Türkiye Genel Kurul'u harekete geçirmeyi başarıp Uluslararası Adalet Divanı'ndan danışma görüşünü almayı sağlayabilirse, haklılığını ve Gazze ablukasının yasa dışılığını BM'nin en etkin hukuki organı olan Divan işlemiyle ispatlamış olacaktır. Bununla birlikte Uluslararası Adalet Divanı'nın Türkiye'nin beklentilerinin dışında aksi yönde de bir karar alma ihtimalinin olduğunu göz ardı etmemek gerekir. Nitekim Sırbistan'ın Genel Kurul'u harekete geçirerek Kosova'nın bağımsızlığının uluslararası hukuka aykırılığı konusunda Uluslararası Adalet Divanı'ndan danışma görüşü alınmasını sağlamıştır. Ancak alınan danışma görüşü Sırbistan'ın beklentilerinin aksine gerçekleşmiştir. Çünkü Divan, 22 Temmuz 2010 tarihinde verdiği danışma görüşünde Kosova'nın bağımsızlığını ilan etmesini uluslararası hukuka uygun bulmuştur.⁸⁷

Bununla birlikte uluslararası Adalet Divanı, Türkiye'nin lehinde de görüş vermesi mümkündür. Nitekim Batı Şeria'da İsrail tarafından inşa edilen duvarın hukuka aykırılığı konusunda BM Genel Kurulu aracılığıyla Divandan istenen danışma görüşü 2004 yılında verilmiş ve İsrail'in aleyhinde sonuçlanmıştır. Tıpkı Gazze ablukasında olduğu gibi duvar inşaatında da İsrail meşru savunma ve topraklarının güvenliği gibi argümanlara dayanmış, fakat duvarın uluslararası insan hakları ile insancıl hukuk ilkelerini ihlal ettiği gerekçesiyle divan nezdinde İsrail'in argümanları kabul görmemiştir.⁸⁸ Bu bakımdan Türkiye Divana giderken Divanın 2004 yılında verdiği ve duvarın insan hakları ile insancıl hukuk kurallarına aykırı olduğu yönündeki danışma görüşünü de referans alması durumunda etkili bir sonuç elde etmesini sağlayabilir. Şunu da belirtmek gerekir ki divanın vereceği danışma görüşü taraflar üzerinde bağlayıcı olmamakla birlikte olayların hukuki boyutu ve analizi açısından önemli referans kaynağını oluşturmaktadır.

Sonuç

İsrail'in Gazze ablukası meşru savunma amacını aşarak insancıl hukuk belgeleri hükümlerini ihlal ettiğinden uluslararası hukuk çerçevesinde yasa dışı olarak görülmektedir. Ekonomik ve siyasal yönden İsrail'in etkisi altında bulunan Filistin Yönetimini üstelenen El-Fetih'in idare ettiği Batı Şeria ile Hamas'ın etkisinde bulunan Gazze Şeridi, karadan, havadan ve denizden İsrail'in kontrolü altında olup, insancıl hukuk sözleşmelerinin ilgili düzenlemeleri çerçevesinde İsrail'in bölgeyle ilgili sorumluluğu devam etmektedir.

İsrail'in 2007 yılından beri uyguladığı ve sıkılaştırdığı Gazze ablukası Filistinlileri dayanılmaz yaşam koşullarıyla karşı karşıya bırakmıştır. Hamas'ın etkisi az olan İsrail'e attığı el yapımı roketlerini gerekçe göstererek Gazze'ye 22 gün boyunca İsrail'in yaptığı operasyonlar sonucunda Gazze'de önemli sivil katliamı gerçekleşmesinin yanında bölgenin alt yapısı, sivil kuruluşlar, tarım alanları ve diğer üretim merkezleri önemli ölçüde tahrip olmuştur. Bununla birlikte savaşın ana gerekçesi olarak sayılan Hamas ve onun füze atma yeteneği yok edilememiştir. İsrail'in güvenliğini ileri sürerek meşruluğunu savunduğu Gazze ablukası, uluslararası hukukun sivil halkın

korunmasıyla ilgili ilkelerini ihlal ettiğinden ve uluslararası silahlı çatışmalar hukukuyla bağdaşmadığından dolayı yasal değildir. Hayatı çekilmez hale getiren ablukanın gerekliliği ile İsrail'in meşru savunma arasındaki ilişki inandırıcı olmaktan uzaktır. Çünkü Gazze'ye gelen insani yardımların İsrail'in kontrolünde olduğu dikkate alınırsa İsrail'in güvenliğini ileri sürerek ablukayı sürdürmesinin ve Mavi Marmara gibi gemilere müdahale etmesinin yasal dayanağı bulunmamaktadır. Türk vatandaşlarının ölümüne yol açan ve siyasi yollardan çözülemeyen Mavi Marmara müdahalesi ile Gazze ablukasının yasadışılığıyla ilgili konuların uluslararası adalet divanına götürülmesi halinde meselenin hukuki yönden çözümü kolaylaşacaktır.

Gazze savaşıyla ilgili BM komisyonunun hazırladığı Goldstone raporunun verileri ile diğer belge ve bulguların verileri ışığında Gazze savaşı sırasında insanlığa karşı suçlar ile savaş suçlarını işlediği iddia edilen İsraili yetkililerin uluslararası ceza mahkemesinde yargılanmaları veya İsrail'in ulusal mahkemelerinde adil bir şekilde yargılanmaları, gerek BM kararları çerçevesinde iki devletli yapının kurulmasına gerekse ortadoğuda adil ve kalıcı barışın gelmesine hizmet edecektir.

DİPNOTLAR

- 1 Sara Roy, *The Gaza Strip, The Political Economy of De-development*, Institute for Palestine Studies, Washington, DC, 1995, s. 14-15.
- 2 Yuval Shany, "Faraway, So Close: The Legal Status of Gaza After Israel's Disengagement", *Yearbook of International Humanitarian Law*, Volume 8 – 2005, s. 371.
- 3 Fahir Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)*, T. İş Bankası yayınları, Ankara, 1989.s. 101. Başka kaynağa göre yerli sayısı 80 bin mülteci sayısı 250 bindir. Bkz. Ilana Feldman, "Difficult Distinctions: Refugee Law, Humanitarian Practice, and Political Identification in Gaza", *Cultural Anthropology*, Vol. 22, Issue 1, s. 130.
- 4 Roy, a. g. e. , s. 15-16.
- 5 *AnaBritannica*, cilt: 13, Hürriyet yayınları, İstanbul, 1994, s.174.
- 6 Armaoğlu, a. g. e. , s. 251.
- 7 Yuval Shany, "Faraway, So Close: The Legal Status of Gaza After Israel's Disengagement", *Yearbook of International Humanitarian Law*, Volume 8 – 2005, s. 371.
- 8 Prime Minister's Office, "Over-All Concept of the Disengagement Plan", <http://www.pmo.gov.il/PMOEng/Archive/Press+Releases/2004/Disengagement+Plan/DisengagementPlan.htm>
- 9 Mustafa Mari, "The Israeli Disengagement From The Gaza Strip: An End of the Occupation?", *Yearbook of International Humanitarian Law*, Volume 8 – 2005, s. 359-360.
- 10 Shany, a. g. e., s. 372.
- 11 Nilgün Cerrahoğlu, "Şalom İsrail Arıyor!", 5 Ocak 2009, http://erdem43.blogcu.com/salom-israil-ariyor-nilgun-cerrahoglu_32906841.
- 12 Sevinç Alkan Özcan, "Filistinli Mülteciler", *Filistin Çıkmazdan Çözümü*, Haz: M. İbrahim Turhan, Küre yayınları, İstanbul, Mayıs 2003, s. 327.
- 13 Roy, a. g. e., s. 15.
- 14 Aynı eser, s. 211.
- 15 Avi Shlaim, "İsrail Gazze'yi İnsanlık Felaketinin Eşiğine Nasıl Getirdi?", çev: Erdem Evren, *Birikim*, Aylık Sosyalist Kültür Dergisi, sayı: 238, (Şubat 2009), s. 69.
- 16 Sara Flounder, "The Tunnels of Gaza", Feb. 8, 2009, <http://www.workers.org/>
- 17 Cumali Önal, "Gazzeli için tünelin altı da, üstü de ölüm demek", 23.01.2009, <http://www.tumgazeteler.com/?a=4576685>
- 18 Mehmet Dalar, *Gazze Savaşı*, Dora yayınları, Bursa, 2009, s. V.; Mehmet Dalar, "İsrail'in Gazze Saldırısının Siyasal Arka Planı ve Uluslararası Hukuk Açısından Değerlendirilmesi", *Akademik Ortadoğu Dergisi*, cilt 4, Sayı 1, s. 103.
- 19 Ersin Doyran, *Bir Direniş Hareketi Olarak: Hamas*, Elips Kitap, Ankara, 2008,s. 126-127.; Dalar, a. g. e. , s. 110., s.78.
- 20 Ali Balcı, "Filistin 2006", *Ortadoğu Yıllığı*, Ed: Kemal İnat-Muhittin Ataman, Nonel yayın dağıtım, Ankara, Şubat 2008, s. 135.
- 21 Saree Makdisi, *Palestine Inside Out An Everyday Occupation*, W.W. Norton & Company New York ve London, 2008, s. 172.
- 22 Carter, Jimmy *Filistin Barışı*, Tercüme: Arife İnci Ceyhan, Elips kitap, Ankara, Kasım 2008, s. 117.
- 23 Amnesty International, "Israel and the Occupied Palestinian Territories: The conflict in Gaza, a briefing on applicable law, investigations, and accountability", Index: MDE 15/007/2009, January, 2009, s. 7.
- 24 Radikal Gazetesi, "Gazze ablukası herkesin suçu", 29.04.2008, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=254347&tarikh=29/04/2008>.
- 25 Serhat Erkmen, "İsrail-HAMAS Ateşkesi Taktik Bir Ateşkes mi Kalıcı Barışa Giden Yol mu?", 19.06.2008, <http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=2264&kat1=32&kat2=>
- 26 Henry Siegman, "Israel's Lies", London Review of Books special, <http://palestinethinktank.com/2009/01/24/israels-lies-london-review-of-books-special/>

- 27 IHCC (Israel Intelligence Heritage and Commemoration Center) (2008), "The Six Months of Lull Arrangement" , December, 2008, http://www.terrorism-info.org.il/malam_multimedia/English/eng_n/pdf/hamas_e017.pdf , s. 2,.; Norman G. Finkelstein, "İsrail'in Hedefi, "Barış" Tekliflerini Engellemek", çeviren: Ebru Arat, *Anlayış Dergisi*, sayı: 69, (Şubat 2009), İstanbul, s. 45.
- 28 IHCC, a. g. e., s. 2, 3 ve 10.
- 29 Israel Minister of Foreign Affairs, The Hamas terror war against Israel, <http://www.mfa.gov.il/>
- 30 Norman G. Finkelstein, "İsrail'in Hedefi, "Barış" Tekliflerini Engellemek", çeviren: Ebru Arat, *Anlayış Dergisi*, sayı: 69, (Şubat 2009), İstanbul, s. 45-46.
- 31 Ali Balcı, "Filistin: Savaş ve Barış Arasında", *Dünya Çatışma Bölgeleri*, Ed: Kemal İnat, Burhanettin Duran ve Muhittin Ataman, Nobel yayın dağıtım, Ankara, 2004, s. 43.
- 32 A/HRC/10/20, Human Rights Situation In Palestine and Other Occupied Arab Territories, Report of the Special Rapporteur Richard Falk, United Nations General Assembly, s.12, <http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrco/UNcil/docs/10session/A.HRC.10.20.pdf>
- 33 Yücel Acer, "İsrail'in Suçları", <http://www.usak.org.tr/makale.asp?id=848>
- 34 International Law in Brief, "Report of the Independent Fact Finding Committee On Gaza: No Safe Place. Presented to the League of Arab States (Apr. 30, 2009)" ASIL, May 29, 2009, <http://www.asil.org/ilib090529.cfm#r2>,
- 35 Fikret Ertan, "Yıkımın tarım boyutu... " 03.02.2009, <http://www.zaman.com.tr/yazar.do?yazino=811107>,
- 36 Amnesty International, "Time for accountability for human rights abuses in Gaza and southern Israel", 17 February 2009, www.amnesty.org/
- 37 Richard Falk, "Israel's War Crime", December 29, 2008, http://www.thenation.com/doc/20090112/falk?rel=hp_currently
- 38 İsrail, uluslararası insancıl hukuku düzenleyen 12 Ağustos 1949 tarihinde Cenevre'de imzalanarak kabul edilen 4 adet sözleşmeye 06.07.1951 tarihinde taraf olmuştur. bkz. Karaman, a. g. e. s. 1991, 131; ICRC, 2009.
- 39 ICRC, (International Committee of the Red Cross) (2009), Convention (IV) relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War. Geneva, 12 August 1949, <http://www.icrc.org/ihl.nsf/>,
- 40 Hüseyin Pazarıcı, Uluslararası Hukuk Dersleri, 4. Kitap, Turhan kitabevi, Ankara, 2000,, s. 185; ICRC, (web).
- 41 Pazarıcı, 2000, s. 211.
- 42 ICRC, (web)
- 43 Pazarıcı, 2000, s. 211.
- 44 Falk, a. g. m. (web)
- 45 ICRC, (web).
- 46 BM: İsrail savaş suçu işledi, http://www.internethaber.com/news_detail.php?id=175884, 22.01.2009.
- 47 Richard Falk, "Israel's War Crime", December 29, 2008, http://www.thenation.com/doc/20090112/falk?rel=hp_currently
- 48 UNFFMGC Report, Human Rights Council, "Human Rights In Palestine and Other Occupied Arab Territories" Report of the United Nations Fact Finding Mission on the Gaza Conflict, A/HRC/12/48, 15 September 2009, http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/specialsession/9/docs/UNFFMGC_Report.pdf.
- 49 UNFFMGC Report, par. 1627-1632.
- 50 UNFFMGC Report, par. 312-313.
- 51 UNFFMGC Report, par. 651., 657
- 52 UNFFMGC Report, par. 703
- 53 UNFFMGC Report, par. 882 vd. ve 898 vd.
- 54 UNFFMGC Report, par. 909 vd.
- 55 UNFFMGC Report, par. 1251.

- 56 UNFFMGC Report, par. 1267-68.
- 57 UNFFMGC Report, par. 1271.
- 58 UNFFMGC Report, par. 1766.
- 59 UNHCHR, Geneva Convention relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War, <http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/92.htm>
- 60 Kızılay, http://www.kizilay.org.tr/hukuk/sayfa_yazdir.php?t=-Ulusal.ve.Uluslararası.Sozlesmeler-CENEVRE.EK.2.PROTOKOL
- 61 Justus Raeid and Avi Bell, “International Law and the Fighting in Gaza”, Jerusalem Center for Public Affairs, 2008, s. 19.
- 62 International Court of Justice, Legal Consequences of...s. 173-174 ve s. 202.
- 63 Mehmet Emin Çağırın, “Filistin Duvarının” Hukuki Mahiyeti ve Sonuçları Üzerine Uluslararası Adalet Divanı'nın İstisnâ Mütalaası”, *Akademik Ortadoğu Dergisi*, cilt 1, sayı 1, (Eylül 2006), s. 69.
- 64 İbrahim Kaya, *Terörle Mücadele ve Uluslararası Hukuk*, USAK yayınları, Ankara, 2005, s. 202.
- 65 <http://www.ihh.org.tr/vakif-kurulus-senedi/>
- 66 <http://www.ihh.org.tr/kamuoyuna-duyuru/>
- 67 <http://mumbai.bk.mfa.gov.tr/ShowAnnouncement.aspx?ID=119039>
- 68 Raporun Türkçesi için bkz. BM Mavi Marmara Raporu, A/HRC/15/21, 27 Eylül 2010, IHH, <http://www.freedomflotillafacts.com/uploads/bm-raporu-tr.pdf>
- 69 San Remo El kitabı için bkz. San Remo Manual on International Law Applicable to Armed Conflicts at Sea, 12 June 1994, <http://www.icrc.org/ihl.nsf/385ec082b509e76c41256739003e636d/7694fe2016f347e1c125641f002d49ce>
- 70 BM Mavi Marmara Raporu, par. 35.
- 71 Debbie Schlussel, “Yes, International Law Allowed Israel to Board HAMAS War Flotilla”, <http://www.debbieschlussel.com/22668/yes-international-law-allowed-israel-to-board-hamas-war-flotilla/>
- 72 Kevin Jon Heller, “Why Is Israel’s Blockade of Gaza Legal? (Updated)” <http://opiniojuris.org/2010/06/02/why-is-israels-blockade-of-gaza-legal/>
- 73 Selami Kuran, *Uluslararası Deniz Hukuku*, 3. Baskı, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2009, s. 246.; Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri II Kitap*, 6. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 1999, s. 418.
- 74 Pazarcı, a. g. e. , s. 419.
- 75 Kuran, a. g. e. , s. 246.; Pazarcı, a. g. e. , s. 423.
- 76 BM Mavi Marmara Raporu, par. 51. ; Pazarcı, a. g. e. , s. 280.
- 77 BM Mavi Marmara Raporu, par. 51. San Remo el kitabı, par. 102.
- 78 BM Mavi Marmara Raporu, par. 38.
- 79 BM Mavi Marmara Raporu, par. 52.
- 80 Bkz. Report of the Secretary-General's Panel of Inquiry on the 31 May 2010 Flotilla Incident, September 2011, http://www.un.org/News/dh/infocus/middle_east/Gaza_Flotilla_Panel_Report.pdf
- 81 Report of the Secretary-General's Panel of Inquiry, par. 117.
- 82 Report of the Secretary-General's Panel of Inquiry, par. 39 vd.
- 83 Report of the Secretary-General's Panel of Inquiry, par. 167 ve 169.
- 84 Report of the Secretary-General's Panel of Inquiry, par. 71-72. ve 78.
- 85 Report of the Secretary-General's Panel of Inquiry, par. 95.
- 86 <http://www.ihh.org.tr/bm-raporlorleri-palmer-raporu-nu-reddetti/>
- 87 Kamuran Reçber, *Ortadoğu Analiz*, Temmuz-Ağustos 2010 Cilt 2, Sayı 19-20, s. 23.
- 88 Bkz. The Advisory Opinion (AO) rendered on 9 July 2004 by the International Court of Justice (ICJ) on the legal consequences of the construction of a Wall by Israel, in the Occupied Palestinian Territory, including in and around East Jerusalem, <http://www.un.int/wcm/webdav/site/palestine/shared/documents/advisoryopinion.pdf>

ORSAM AKADEMİK KADROSU

Hasan Kanbolat
 Habib Hürmüzlü
 Doç. Dr. Veysel Ayhan
 Doç. Dr. Mehmet Şahin
 Doç. Dr. Harun Öztürkler
 Doç. Dr. Özlem Tür
 Yrd. Doç. Dr. Serhat Erkmen
 Dr. Neslihan Kevser Çevik
 Dr. Didem Daniş
 Dr. Jale Nur Ece
 Dr. İlyas Kamalov
 Dr. Bayram Sinkaya
 Dr. Süreyya Yiğit
 Av. Aslıhan Erbaş Açıklak
 Volkan Çakır
 Bilgay Duman
 Ogün Duru
 Oytun Orhan
 Sercan Doğan
 Nebahat Tanrıverdi
 Selen Tonkuş Kareem
 Uğur Çil
 Nazlı Ayhan
 Leyla Melike Koçgündüz
 Göknil Erbaş
 Aslı Değirmenci
 Jubjana Vİla

ORSAM Başkanı
 ORSAM Danışmanı, Ortadoğu
 ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - Abant İzzet Baysal Üniversitesi
 ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - Gazi Üniversitesi
 ORSAM Danışmanı, Ortadoğu Ekonomileri - Afyon Kocatepe Üniversitesi
 ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - ODTÜ
 ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - Ahi Evran Üniversitesi
 ORSAM Danışmanı, Ortadoğu
 ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - Galatasaray Üniversitesi
 ORSAM Danışmanı, Deniz Emniyeti ve Güvenliği
 ORSAM Danışmanı, Avrasya
 ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - Atatürk Üniversitesi
 ORSAM Danışmanı, Avrasya
 ORSAM Danışmanı, Enerji-Deniz Hukuku
 ORSAM Danışmanı, Afrika
 ORSAM Uzmanı, Ortadoğu
 ORSAM Yönetici Editörü
 ORSAM Uzmanı, Ortadoğu
 ORSAM Uzman Yardımcısı, Ortadoğu
 ORSAM Uzman Yardımcısı, Ortadoğu
 ORSAM Uzman Yardımcısı, Ortadoğu
 ORSAM Uzman Yardımcısı, Ortadoğu
 ORSAM Uzman Yardımcısı, Ortadoğu & Projeler
 ORSAM Uzman Yardımcısı, Ortadoğu & Projeler
 ORSAM Uzman Yardımcısı, Karadeniz
 ORSAM Uzman Yardımcısı, Ortadoğu
 ORSAM Uzman Yardımcısı, Ortadoğu

ORSAM Su Araştırmaları Programı

Dr. Tuğba Evrim Maden
 Dr. Seyfi Kılıç
 Kamil Erdem Güler
 Çağlayan Arslan

ORSAM Su Araştırmaları Programı Hidropolitik Uzmanı
 ORSAM Su Araştırmaları Programı Hidropolitik Uzmanı
 ORSAM Uzman Yardımcısı, ORSAM Su Araştırmaları Programı
 ORSAM Uzman Yardımcısı, ORSAM Su Araştırmaları Programı

ORSAM DANIŞMA KURULU

Dr. İsmet Abdülmecid
 Prof. Dr. Hayati Aktaş
 Hasan Alsancak
 Prof. Dr. Meliha Benli Altunışık
 Prof. Dr. Ahat Andican
 Prof. Dr. Dorayd A. Noori
 Prof. Dr. Tayyar An
 Prof. Dr. Ali Arslan
 Başar Ay
 Prof. Dr. Mustafa Aydın
 Doç. Dr. Ersel Aydın
 Doç. Dr. Veysel Ayhan
 Prof. Dr. Hüseyin Bağcı
 İttr Bağdadi
 Prof. Dr. İdris Bal
 Yrd. Doç. Dr. Ersan Başar
 Kemal Beyatlı
 Barbaros Binicioğlu
 Prof. Dr. Ali Birinci
 Doç. Dr. Mustafa Budak
 E. Hava Orgeneral Ergin Celasin
 Volkan Çakır
 Doç. Dr. Mitat Çelikpala
 Prof. Dr. Gökhan Çetinsaya
 Dr. Didem Daniş
 Prof. Dr. Volkan Ediger
 Prof. Dr. Cezmi Eraslan
 Prof. Dr. Çağrı Erhan
 Yrd. Doç. Dr. Serhat Erkmen
 Dr. Amer Hasan Fayyadh
 Av. Aslıhan Erbaş Açıklak
 Cevat Gök
 Mete Göknel
 Osman Göksel

Irak Danıştay Eski Başkanı
 Karadeniz Teknik Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
 BP & BTC Türkiye, Enerji Güvenliği Direktörü
 ODTÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü
 Devlet Eski Bakanı, İstanbul Üniversitesi
 Irak'ın Ankara Büyükelçiliği Kültür Müsteşarı Yardımcısı
 Uludağ Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
 İstanbul Üniversitesi, Tarih Bölümü
 Türkiye Tekstil Sanayi İşveren Sendikası Genel Sekreteri
 Kadir Has Üniversitesi Rektörü
 Bilkent Üniversitesi Rektör Yardımcısı & Fulbright Genel Sekreteri
 ORSAM Ortadoğu Dan., Abant İzzet Baysal Üni., Uluslararası İlişkiler Böl.
 ODTÜ, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
 İzmir Ekonomi Üni. Öğretim Gör., Uluslararası İlişkiler ve Avrupa Birliği Böl.
 TBMM 24. Dönem Milletvekili
 Karadeniz Teknik Üniversitesi, Deniz Ulaştırma İşletme Müh. Bölüm Başkanı
 Irak Türkmen Basın Konseyi Başkanı
 Ortadoğu Danışmanı
 Türk Tarih Kurumu Başkanı
 Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdür Yardımcısı
 23. Hava Kuvvetleri Komutanı
 ORSAM Danışmanı, Afrika
 Kadir Has Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
 İstanbul Şehir Üniversitesi Rektörü
 ORSAM Ortadoğu Danışmanı, Galatasaray Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü
 İzmir Ekonomi Üniversitesi, Ekonomi Bölümü
 Başbakanlık Atatürk Araştırma Merkezi Başkanı
 Ankara Üniversitesi ATAUM Müdürü, SBF Uluslararası İlişkiler Bölümü
 ORSAM Ortadoğu Dan., Ahi Evran Üni., Uluslararası İlişkiler Böl. Başkanı
 Bağdat Üniversitesi, Siyaset Bilimi Fakültesi Dekanı
 ORSAM Danışmanı, Enerji-Deniz Hukuku
 Irak El Fırat TV Türkiye Müdürü
 BOTAŞ Eski Genel Müdürü
 BTC ve NABUCCO Koordinatörü

Timur Göksel
 Prof. Dr. Muhamad Al Hamdani
 Habib Hüzmüzlü
 Numan Hazar
 Doç. Dr. Pınar İpek
 Dr. Tuğrul İsmail
 Dr. İlyas Kamalov
 Doç. Dr. Hasan Ali Karasar
 Doç. Dr. Şenol Kantarcı
 Selçuk Karaçay
 Doç. Dr. Nilüfer Karacasulu
 Prof. Dr. M. Lütfullah Karaman
 Yrd. Doç. Dr. Şaban Kardeş
 Doç. Dr. Elif Hatun Kılıçbeyli
 Prof. Dr. Aleksandr Knyazev
 Prof. Dr. Erol Kurubaş
 Prof. Dr. Talip Küçükcan
 Arslan Kaya
 Dr. Hicran Kazancı
 İzzettin Kerküklü
 Doç. Dr. Mustafa Kibaroğlu
 Prof. Dr. Mosa Aziz Al Mosawa
 Prof. Dr. Mahir Nakip
 Doç. Dr. Tarık Oğuzlu
 Prof. Dr. Çınar Özen
 Murat Özçelik
 Doç. Dr. Harun Öztürkler
 Dr. Bahadır Pehlivan Türk
 Prof. Dr. Victor Panin
 Prof. Dr. Suphi Saatçı
 Ersan Sarıkaya
 Dr. Bayram Sinkaya
 Doç. Dr. İbrahim Sirkeci
 Dr. Aleksandr Sotnichenko
 Dr. Irina Svistunova
 Doç. Dr. Mehmet Şahin
 Prof. Dr. Türel Yılmaz Şahin
 Mehmet Şüküroğlu
 Doç. Dr. Oktay Tanrıseven
 Prof. Dr. Erol Taymaz
 Prof. Dr. Sabri Tekir
 Dr. Gönül Tol
 Doç. Dr. Özlem Tür
 M. Ragıp Vural
 Dr. Ermanno Visintainer
 Dr. Umut Uzer
 Prof. Dr. Vatanyar Yagya
 Dr. Süreyya Yiğit

Beyrut Amerikan Üniversitesi Öğretim Üyesi
 Irak'ın Ankara Büyükelçiliği Kültür Müsteşarı
 ORSAM Ortadoğu Danışmanı
 Emekli Büyükelçi
 Bilkent Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 ORSAM Avrasya Danışmanı
 Bilkent Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 Kırıkkale Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 Vodafone Genel Müdür Yardımcısı (Türkiye)
 Dokuz Eylül Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 Fatih Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
 TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 Çukurova Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
 Rus-Slav Üniversitesi (Bişkek, Kırgızistan)
 Kırıkkale Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
 Marmara Üniversitesi, Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü Müdürü
 KPMG, Yeminli Mali Müşavir
 Irak Türkmen Cephesi Türkiye Temsilcisi
 Kerkük Vakfı Başkanı
 Bilkent Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 Bağdat Üniversitesi Rektörü
 Ahmet Yesevi Üniversitesi Rektör Vekili
 Bilkent Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 Ankara Üniversitesi, SBF Uluslararası İlişkiler Bölümü
 Türkiye Cumhuriyeti Bağdat Büyükelçisi
 ORSAM Ortadoğu Danışmanı, Afyon Kocatepe Üni. İktisat Bölümü
 TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 Pyatigorsk Üniversitesi (Pyatigorsk, Rusya)
 Kerkük Vakfı Genel Sekreteri
 Türkmeneli TV – (Kerkük, Irak)
 ORSAM Ortadoğu Danışmanı, Atatürk Üniversitesi
 Regent's College (Londra, Birleşik Krallık)
 St. Petersburg Üniversitesi (Rusya Federasyonu)
 Rusya Strateji Araş. Merk Türkiye-Ortadoğu Araş. Masası Uzmanı
 ORSAM Ortadoğu Danışmanı, Gazi Üni. Uluslararası İlişkiler Bölümü
 Gazi Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 Enerji Uzmanı
 ODTÜ, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 ODTÜ, Kuzey Kıbrıs Kampüsü Rektör Yardımcısı (KKTC)
 İzmir Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dekanı
 Middle East Institute Türkiye Çalışmaları Direktörü (ABD)
 ORSAM Ortadoğu Danışmanı, ODTÜ Uluslararası İlişkiler Bölümü
 2023 Dergisi Yayın Koordinatörü
 Vox Populi Direktörü (Roma-İtalya)
 İstanbul Teknik Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri
 St. Petersburg Şehir Par. Milletvekili, St. Petersburg Üni. (Rusya Fed.)
 ORSAM Avrasya Danışmanı

ORTADOĞU ETÜTLERİ YAYIN KURULU

Meliha Benli Altunışık
 Bülent Aras
 Tayyar An
 İlker Aytürk
 Recep Boztemur
 Katerina Dalacoura
 F. Gregory Gause
 Fawaz Gerges
 Ahmet K. Han
 Raymond Hinnebusch
 Rosemary Hollis
 Bahgat Korany
 Peter Mandaville
 Emma Murphy

Orta Doğu Teknik Üniversitesi
 Dışişleri Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi Başkanı
 Uludağ Üniversitesi
 Bilkent Üniversitesi
 Orta Doğu Teknik Üniversitesi
 Londra Ekonomi Üniversitesi (Birleşik Krallık)
 Vermont Üniversitesi (ABD)
 Londra Ekonomi Üniversitesi (Birleşik Krallık)
 Kadir Has Üniversitesi
 St. Andrews Üniversitesi (Birleşik Krallık)
 City Üniversitesi (Birleşik Krallık)
 Durham Üniversitesi (Birleşik Krallık)
 George Mason Üniversitesi (ABD)
 Durham Üniversitesi (Birleşik Krallık)

ORTADOĞU ANALİZ YAYIN KURULU

Prof. Dr. Meliha Benli Altunışık
 Hasan Kanbolat
 Doç. Dr. Hasan Ali Karasar
 Yrd. Doç. Dr. Serhat Erkmen

ODTÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü
 ORSAM Başkanı
 Bilkent Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 ORSAM Dan., Ahi Evran Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Böl. Başkanı

MithatpaŐa Caddesi 46/6 Kızılay-ANKARA
Tel: 0 (312) 430 26 09 Fax: 0 (312) 430 39 48
www.orsam.org.tr, orsam@orsam.org.tr